Lausunto

22.11.2017

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Asia: VNS 6/2017 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa Jaettu ymmärrys työn murroksesta

Viite: asiantuntijalausuntopyyntö 2.11.2017

Taiteen ja kulttuurin merkitys tulevaisuuden työssä

Case: Itä-Suomen Hyvinvointivoimala

Taustaa

Itä-Suomen Hyvinvointivoimala (VOIMALA)

Itä-Suomen Hyvinvointivoimala (VOIMALA) on yhteistyöverkosto, jonka tehtävänä on kehittää kulttuurin mahdollisuuksia hyödyntäviä hyvinvointipalveluja ja siihen liittyvää moniammatillista osaamista sekä uutta liiketoimintaa. Lisäksi yhteistyö vahvistaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä koulutuksen ja työelämän välistä yhteistyötä. Hyvinvointivoimala toimii osallistaen alueensa kunnat. Tavoitteena on verkostoyhteistyön laajeneminen ja vakiintuminen Itä-Suomen alueella pysyväksi yhteistyömuodoksi vuoteen 2020 mennessä.

VOIMALAn valmistelu alkoi vuonna 2009 Kuopion konservatorion, Kuopion kaupungin ja Kuopio Innovation Oy:n yhteistyönä. Aiesopimus laadittiin tammikuussa 2015 ja kesäkuussa 2017 kumppanuussopimuksen allekirjoitti yhdeksän Pohjois-Savossa toimivan organisaatiota: Itä-Suomen yliopisto, Kuopion kaupunki, Kuopion konservatorion kannatusyhdistys ry, Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Savon koulutuskuntayhtymä, Savonia-ammattikorkeakoulu oy, Taideyliopiston Sibelius-Akatemian Kuopion yksikkö, Tohtori Matthias Ingmanin säätiö ja Kuopion Invalidit ry:n kansalaistoiminnan keskus Tukipilari. Yhteistyötä johtaa ja hallinnoi Kuopion konservatorio. Kumppanuus tarkoittaa sopijaosapuolten olemassa olevan osaamisen syventämistä ja uusien toimintatapojen kehittämistä kumppanuusverkoston piirissä.

VOIMALAn toiminnassa on keskeistä uudenlaisen moniammatillisen toimintakulttuurin luominen. Lähivuosikymmeninä työelämä on murroksessa, uusia ammatteja kehitetään ja arvioiden mukaan kolmasosa nykyisistä ammateista tulee katoamaan. Tulevaisuudessa meillä on uusia, ”ristiin pölyttäviä” ammatinkuvia ja koulutuksia. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että olemassa oleviin ammatteihin ja työtehtäviin sisällytetään työmenetelmiä ja ammattiosaamista toisilta osaamisaloilta. Vuosina 2018–2020 painopiste on sosiaali-, terveys-, hyvinvointi- ja kulttuurialojen välisessä yhteistyössä.

Itä-Suomen Hyvinvointivoimala (VOIMALA)

1. Moniammatillinen yhteistyöverkosto
    - Kehittää kulttuurin mahdollisuuksia hyödyntäviä hyvinvointipalveluja ja siihen liittyvää moniammatillista osaamista sekä uutta liiketoimintaa
    - Vahvistaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä koulutuksen ja työelämän välistä yhteistyötä
    - Toimi yhteistyössä alueen kuntien kanssa

2. Työelämän ja koulutuksen kehittäjä
    - Eri alojen ammattilaiset yhdessä oppimaan ja kehittämään omaa työtään
    - Luovista menetelmistä, taiteesta ja kulttuurista työkaluja työelämän parantamiseen, työhyvinvoinnin lisäämiseen sekä työurien pidentämiseen
    - Olemassa oleviin ammatteihin ja työtehtäviin työmenetelmiä ja ammattiosaamista toisilta osaamisaloilta
    - Tarve- ja asiakaslähtöisesti uutta osaamista sekä uudenlaisia palveluja → viedään koulutuksiin
    - Lisätään työn imua, rikastetaan työn tekemistä ja luodaan uusia joustavia työnteon tapoja perinteisten työmenetelmien rinnalle

3. Terveyden, hyvinvoinnin ja sosiaalisen osallisuuden edistäjä
    - Kehitetään moniammatillisesti terveyttä edistävää, toimintakykyä säilyttävää, parantavaa ja kuntouttavaa toimintaa
    - Kehittämistyön painopisteenä kohonneen riskin väestöryhmät ja sairastuneet
    - Sote-alojen näkökulmasta kyse on uusien työmenetelmien ja koulutuksen kehittämisestä sekä sosiokulttuurisesta innostamisesta
    - Kulttuurialojen näkökulmasta toimitaan yhteisötaiteen, pedagogiikan ja terapian rajamaastossa ja luodaan tulevaisuuden työtä ja koulutusta

TAKUULLA! – Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia

Kokemuksia ja osaamista on hankittu TAKUULLA-hankkeissa, joissa musiikkia ja tanssia on viety mm. neuvolaan, päiväkoteihin, kouluihin, sairaalaan, psykiatrian keskukselle, ammatilliseen oppilaitokseen, yhdistyksiin sekä palvelukeskuksiin. Nykyisin palveluja tarjotaan lisäksi työikäisille, senioreille ja turvapaikanhakijoille. Toiminta on laajentunut myös muille taide- ja kulttuurialoille ja pilotointien yhteydessä kehitetään etäpalveluja saavutettavuuden parantamiseksi. Rinnalla osallistutaan aktiivisesti kansallisiin ja kansainvälisiin verkostoihin ja kehittämisyhteistyöhön.

TAKUULLA-toiminta toteutetaan joustavasti huomioiden asiakkaiden ja työyhteisön tarpeet sekä henkilöstön kulttuurinen osaaminen. Kehittämässämme Takuulla-yhteistyömallissa henkilöstöstä valikoidaan taidepedagogien/taiteilijoiden työpareiksi taide- ja kulttuurimenetelmien oppimisesta kiinnostuneita eri alojen ammattilaisia. Onnistuminen edellyttää yhteistoiminnallisuutta, molempien halua kehittyä työssään, taiteilijoiden sosiaali- ja taidepedagogista orientoituneisuutta sekä asiakaslähtöisyyttä. Työpajat kestävät muutamasta kuukaudesta lukuvuoteen, jolloin uusi osaaminen ehtii juurtua työpaikoille.

Kohonneen riskin väestöryhmien ja sairastuneiden parissa toimitaan pedagogiikan, yhteisötaiteen ja terapian rajamaastossa sekä luodaan maaperää tulevaisuuden hybridisille, eri ammatti- ja koulutusalojen osaamista hyödyntäville työn- ja ammatinkuville. Kaiken lähtökohta on johdon ja esimiesten sitoutuminen uusien työskentelytapojen kehittämiseen.

Takuulla-hankkeita (7) ja Itä-Suomen Hyvinvointivoimalaa on edistetty rinta rinnan vuodesta 2012. Kokemuksemme mukaan paras tie vaikuttaa asenteisiin ja viedä taide- ja kulttuuritoiminta rakenteisiin on tehdä käytännön tekoja (Takuulla-pilotoinnit) ja edistää rinnalla ”isoa kuvaa” (VOIMALA).

Pyydettynä asiantuntijana lausun seuraavan

Kansalliset kulttuurihyvinvoinnin portaat/kriteeristö

Taiteen ja kulttuurin hyödyntäminen työelämän ja koulutuksen kehittämisessä on sirpaleista ja jäsentymätöntä, joten tarvitaan kansalliset kulttuurihyvinvoinnin portaat/kriteeristö, joiden avulla palvelujen tuottajat ja niiden ostajat tai sisältö- ja laatukriteereistä vastaavat ymmärtävät toisiaan. Lisäksi yhteisen kielen löytämiseksi on tarpeen valmistella 1) sote-osaajille kulttuurialojen ABC ja 1) kulttuuritoimijoille sote-osaamisen ABC. Kriteeristö auttaa myös työelämän kehittäjiä työssään.

Omaehtoisen musiikin kuuntelun tai vaikkapa luonnossa liikkumisen ja taideterapian väliin mahtuu lukuisia erilaisia tapoja hyödyntää taidetta ja kulttuuria hyvinvoinnin edistämisessä. Kulttuurihyvinvoinnin portaiden/kriteeristön avaaminen on tarpeen, jotta palvelujen ostajille muodostuu käsitys siitä mitä he tarvitsevat ja toisaalta mitä he ovat ostamassa. Jäsentäminen helpottaa myös kulttuuristen hyvinvointipalvelujen tuottajia työnsä hinnoittelussa. On aivan eri asia tuottaa virkistyspalveluja eri kohderyhmille kuin kulttuurihyvinvointipalveluja vaikkapa erikoissairaanhoitoon.

Tässä vaiheessa VOIMALA-yhteistyön merkittävin tulos työelämän kehittämisen näkökulmasta ovat Kulttuurisen hyvinvoinnin portaat. Portaikon kaikki askelmat ovat tärkeitä, mutta tulevaisuuden työelämän ja koulutuksen kannalta tärkein on porras 4: Eri alojen välinen yhteistyö koulutuksessa ja työelämässä. Tällä askelmalla kehitetään uutta osaamista, tulevaisuuden ”hybridisiä” ammatteja sekä työnkuvia ja uudenlaista taide- ja kulttuuriosaamista hyödyntävää kuntouttavaa taidepedagogiikkaa.

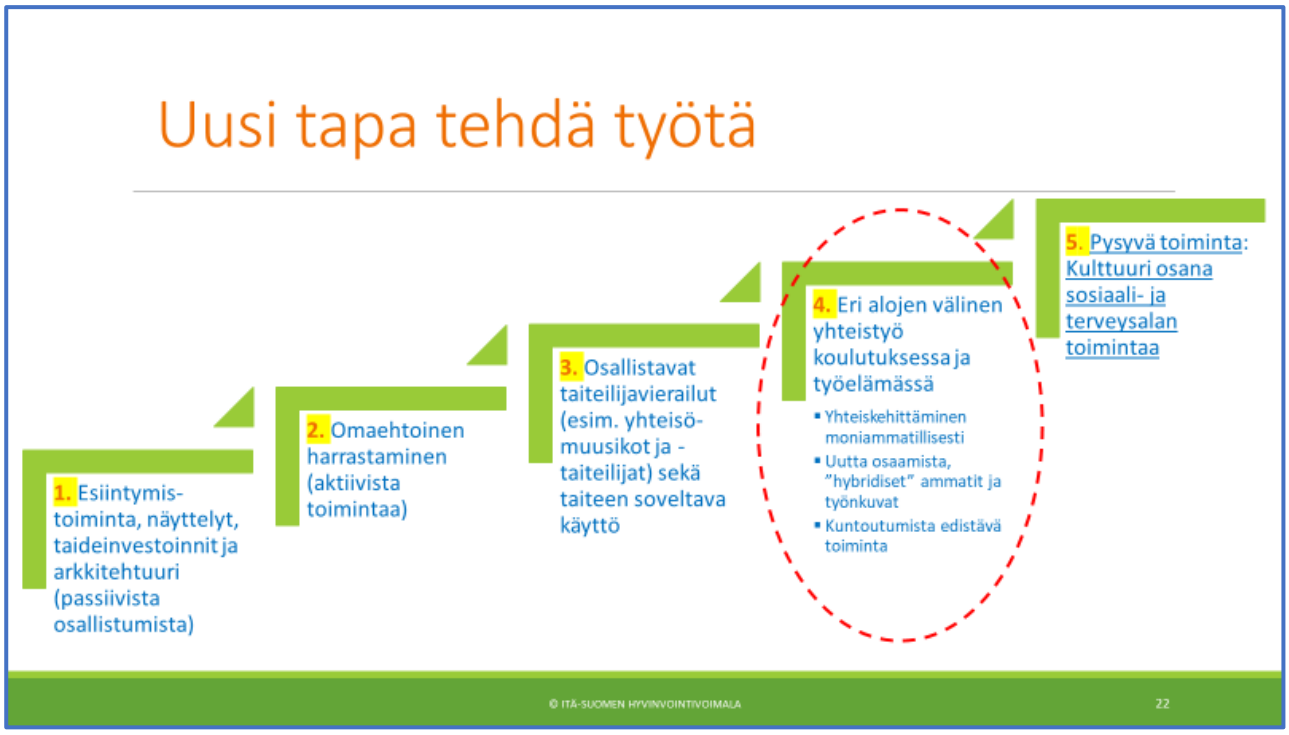

Kulttuurilähtöisten hyvinvointipalvelujen kirjaaminen maakuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuotantoa ohjaaviin asiakirjoihin

Nyt on ajankohtaista selvittää reunaehdot, miten taide- ja kulttuurilähtöiset hyvinvointipalvelut kirjataan maakuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuotantoa ohjaaviin asiakirjoihin. Lähtökohtina ovat lainsäädäntö, valinnanvapaus, henkilökohtainen budjetointi, maakunnan ja kunnan hyte-kertoimet sekä järjestämisen käsikirja ja tiekartta. Lisäksi on tärkeää lisätä yleistä tietoutta ja sote-ammattilaisten ja johtavien viranhaltijoiden ymmärrystä taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista esim. ikääntyvien, pitkäaikaissairaiden tai muutoin heikossa asemassa olevien arjessa.

Kyse toimintakulttuurin muutoksesta

Luovuudella ja elämyksellisyydellä voidaan edistää työn mielekkyyttä ja työelämässä tarvittavia vuorovaikutustaitoja. Työntekijöiden näkökulmasta mahdollisuus hyödyntää omaa harrastuneisuuttaan sekä omia mielenkiinnon kohteitaan ja kehittyä työssään lisää työhyvinvointia, työssä viihtymistä ja tuo työn iloa. Työnantajan näkökulmasta asiakastyytyväisyys lisääntyy, sairauspoissaolot vähenevät ja työn tuottavuus lisääntyy.

Yksilötasolla toimintakulttuurin muutos tarkoittaa yksinkertaisimmillaan työntekijän oman kulttuuriosaamisen hyödyntämistä työelämässä (esim. lapsena taiteen perusopetukseen osallistunut lähihoitaja hyödyntää kulttuuriosaamistaan hoitotyössään). Myös kulttuurialoilla tarvitaan muutosta: kulttuurin tasavertainen saavutettavuus edellyttää taidepedagogeilta uutta osaamista (esim. uudet toimintaympäristöt, ryhmäopetustaidot, erityisen tuen tarpeet myös taideopetuksessa, osallistaminen, inkluusio), mikä puolestaan edellyttää koulutuksen uudistamista.

Myös tutkimusnäyttö ja suositukset tukevat työelämän kehittämistä moniammatillista osaamista hyödyntäväksi. Esimerkiksi tammikuussa 2017 julkaistussa uudessa Käypä hoito -suosituksessa lääkkeettömät keinot nähdään ensisijaisina hoitomuotoina muistisairauksiin kuuluvien käytöshäiriöiden hoidossa. Tutkimusten mukaan ainakin musiikkiterapia, ryhmätoiminta ja omaisiin tai hoitohenkilökuntaan kohdistuvat, kommunikaatiota ja potilaskeskeistä hoitoa edistävät interventiot ovat tehokkaita hoitomuotoja.

Koulutuksen ja työelämän kehittäminen

Eliniänodotteen kasvaessa on tärkeää saada työtekijät jaksamaan ja sitoutumaan työelämään aiempaa kauemmin. Toisaalta nuoret tulee saada nopeammin työelämään ja estää mahdollinen syrjäytyminen. Meillä on yli 30 000 nuorta, jotka jäävät yhteiskunnan ulkopuolelle, syrjäytyen tavalla tai toisella. Molempiin tavoitteisiin toimii sama ratkaisu: työhyvinvoinnin ja työn mielekkyyden kohentaminen. Varsinkin nuorilla työn sisältö ja merkitys sekä työilmapiiri painavat vaakakupissa enemmän kuin palkka.

Yksi mahdollisuus lisätä työn imua on kehittää monialaisia yhteistyömalleja sekä eri koulutusalat ja -asteet ylittäviä opinpolkuja. Pohjois-Savossa Hyvinvointivoimala tekee jo tällaista yhteistyötä sekä yhteisen koulutuksen järjestämisen että ops-työn puitteissa. Esimerkiksi Savon ammatti- ja aikuisopiston lähihoitajakoulutuksen opintojaksolle Saattohoidossa toimiminen (20 osp) voi osallistua Kuopion konservatorion muusikko-opiskelijoita, jotka ovat valinneet valinnaisen opintojakson Yhteisömuusikkona toimiminen (15 osp). Koulutusyhteistyötä vahvistetaan myös järjestämällä eri koulutusalojen ja -asteiden

välisiä yhteisiä työharjoittelujaksoja. Jatkamme jo alkanutta työtä tähtäimenä sote- ja kulttuurialojen opiskelijoiden väliset, tulevaisuuden työelämän tarpeita vastaavat joustavat opinpolut. Samalla lisätään eri koulutusasteiden keskinäistä arvostusta.

Itä-Suomen Hyvinvointivoimalan visio 2020 on uusi tapa tehdä työtä. Työelämän näkökulmasta kulttuuri on sidosaine, liima, joka vähentää hierarkioita, yhdenvertaistaa eri alojen edustajia työelämässä ja lisää työhyvinvointia.

Kuopiossa 21.11.2017

Eeva Mäkinen

FT, MuM, kehitysjohtaja
Itä-Suomen Hyvinvointivoimala ja Takuulla-hankkeet
Kuopion konservatorio